

HALMÁGYI MIKLÓS

Gondolatok Szent István és más királyok születési évéről*

Árpád-házi királyaink közül Szent István azon kevesek közé tartozik, akiről forrásaink feljegyezték születésének esztendejét.¹ A ránk maradt emlékek azonban három különböző évszámot hagyományoztak ránk. Történezeink már hosszú ideje igyekeznek nyomára jutni a rejtélynek, hogy mikor is született István király. Tanulmányomban nem csupán arra töreksem, hogy a Szent István születési évéről szóló elméleteket mérlegeljem. Arra is keresem a választ: vajon miért őriztek meg a forrásaink különböző évszámokat a király születési évéről? Ha az egyik történetíró tévedett, mivel magyarázható a tévedése? Rámutatok továbbá más középkori uralkodók születési éve körüli bonyodalmakra is, hogy lássuk, mennyi probléma van a középkori királyok születési évének meghatározásával. A dolgozat elején szükséges röviden felidézni a forrásokban levő adatokat és az eddigi fontosabb történelmi megállapításokat Szent István világra jöttének idejéről.

A 14. századi krónikaszerkesztés hagyományát őrző kódexek 969-re teszik István születésének évét.² IV. (Kun) László király klerikusa, Kézai Simon szerint 967-ben született István király.³ A lengyel kamienieci évkönyv szerint pedig 975-ben.⁴ Történezeink egy

---

* Köszönet Tóth Sándor Lászlónak és Veszprémy Lászlónak tanulmányom átnézéséért, segítségükért. Köszönet hallgatóimnak – Braun Enikőnek, Mucsi Juditnak – a témába vágó inspiráló szemináriumi dolgozatokért.

¹ Könyves Kálmán két fiáról a következőt közli a krónika: „Rex autem de prima uxore sua genuit Ladizlaum et Stephanum anno Domini M-o CI-o.” *Chronici Hungari composito saeculi XIV.* Cap. 146. Ed. Alexander Domanovszky. In: *Sriptores rerum Hungaricarum.* Vol. I. ed. Emericus Szentpétery, Budapestini, 1937. (Továbbiakban SRH) 426. „A király pedig első feleségével az Úr 1101. évében nemzette Lászlót és Istvánt.” *Képes Krónika.* Ford. Bollók János, szerk. és jegyz. Szovák Kornél, Veszprémy László. Budapest, 2004. 96. Ami az Anjou-kort illeti, a krónikáshagyomány Károly Róbertről írja, hogy 1299-ben, 11 évesen érkezett Magyarországra, eszerint 1288-ban született. Nagy Lajos születési évét, sőt napját is följegyezte a krónikás: 1327. nov. 30. Tóth Sándor László: *Vajk-István születésének kronológiai problémái.* Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Acta Historica, 116. (2002) 9–19. 12.

² „Nongentesimo eagesimo nono, quemadmodum in legenda Beati Stephani regis scriptum est, genuit Sanctum Sthanum regem ex Sarolth filia Gyula.” *Chronici*, cap. 63. SRH I. 312.; *Képes Krónika.* i. m. 40.

³ „Anno vero dominice incarnationis nongentesimo sexagesimo septimo Geicha dux divino prae-monitus oraculo genuit sanctum regem Stephanum.” Simonis de Keza: *Gesta Hungarorum.* ed. Alexander Domanovszky, cap. 43. In: SRH I. 172.

része a három fenti évszám közül az egyik helyessége mellett foglalt állást, mások mindhármát elvetik, és más ötlettel állnak elő Szent István születésének idejéről.⁵

Amit Kézai Simon gesztájában a magyarok történetéről olvashatunk, arról általában azt tartják, hogy a korábbi krónikáshagyomány lerövidítése.⁶ A Kézai által lerövidített krónikáshagyományt vehették át teljesebb formában a 14. századi krónikafolytatók. A fentiek alapján Mályusz Elemér úgy tartja, hogy a Kézainál Szent István születési éveként megadott 967 a Kézai forrásában levő 969-es év elírása.⁷ Mályusz tehát a 969-es és a 975-ös évek közül törekszik kiválasztani a valószínűbb évet. Támpontként használja azokat az életkor-megjelöléseket, amelyeket a források Istvánról megadnak.

Az 1001-re keltezett pannonhalmi kiváltságlevél szerint István *in puericia*, vagyis gyermekkorában volt, amikor a somogyi lázadókkal harcolt.⁸ Szent István nagyobbik legendája előbb *infans*nak, majd *puernak*, utána *adolescens*nek nevezi főhősét. Géza halálát 997-re teszi, utána nevezi *iuvenis*nak, vagyis fiatalnak Istvánt.⁹ Szent István kis legendája szerint *adhuc puer* volt apja halálakor.¹⁰ A 14. századi krónikaszerkesztés, valamint Hartvik püspök Szent Istvánról írt legendája az *adolescens*, vagyis a serdülő megjelölést használja rá apja halálakor és a lázadókkal való harc idejére.¹¹

Mályusz Elemér a fenti életszakaszokat Sevillai Izidor *Etimológiák* c. munkája alapján igyekszik konkrét évekhez kötni. Izidor szerint az *infantia* (kisgyermekkor) 7 éves korig tart. Ezt követi a *pueritia* (gyermekkor) 14 éves korig. Utána lép az ember a serdülőkorba, ez az *adulescentia*, mely 28 éves korig tart. A következő életszakasz a fiatalkor, vagyis a *iuventus*. Ezt az életszakaszt 50 éves korig élvezhetjük. Utána jön az *aetas senioris*, *id est gravitas* 50-től 70 éves korig, végül az öregkor, a *senectus*, az ember földi életének utolsó szakasza. Tegyük hozzá: Sevillai Izidor nem csak az *Etimológiákban* sorolja fel az emberi

⁴ *Monumenta Poloniae Historica* II. (MPH II.) ed. August Bielowski. Lwów, 1872. (Warszawa, 1961.) 777.

⁵ Pray György 983-ra tette István születését, Palma Ferenc és Knauz 979-re. Timon Sámuel 985-re. Pauler Gyula Katona Istvánt követve azt írta, hogy „hatvan helyett hetven olvasandó”, vagyis 967 és 969 adatok helyett 977, 979 volna a helyes. Pauler Gyula: *A magyar nemzet története az Árpádházi királyok alatt*. I. Budapest, 1899². 384. Könyve főszövegében 977-re teszi István születését. Áttekintést ld. Döry Ferenc: *Szent István családi története*. In: Serédi Jusztinián (szerk.): *Emlékkönyv Szent István király halálának kilencszázadik évfordulóján*. II. k. Budapest, 1938. 553–583., 563–564.; Kristó Gyula: *Szent István születésének ideje*. *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae*. *Acta Historica*, Tomus CX. Szeged, 1999. 3–10.

⁶ Kristó Gyula: *Magyar historiográfia I*. Budapest, 2002. 74.

⁷ Mályusz Elemér: *István születési éve*. *Levéltári Közlemények*, 39. (1968) 199–204.

⁸ „in puericia mea” *Diplomata Hungariae Antiquissima*. Vol. I. 1000–1131. Ed. Georgius Györffy. Budapestini, 1992. 5/II. 39.; A pannonhalmi monostor kiváltságlevele. Ford. bev. jegyz. Piti Ferenc. In: Kristó Gyula (szerk.): *Az államalapítás korának írott forrásai*. Szeged, 1999. (ÁKIF) 40.

⁹ „Crevit infans regali nutritus educatu, qui transvadata pueritia, postquam primum gradum adolescentie transcendit, ... pater suus ... filium suum Stephanum post se regnaturum populo prefecit ... dcccc xc VII. seculi nequam erumpnas celesti mutavit gaudio ... Regno denique Pannonico beati iuvenis nutu adtendente...” *Legenda maior*. cap. 5; 6; Ed. Emma Bartoniek. In: *Sriptores rerum Hungaricarum*. Vol. II. Ed. Emericus Szentpétery. Budapestini, 1938. (SRH II.) 381.

¹⁰ *Legenda minor*. cap. 2. Ed. Emma Bartoniek. In: SRH II. 394.; Kristó: *Szent István születésének ideje*.

¹¹ *Chronici*, cap. 64. SRH I. 312.; *Legenda S. Stephani regis ab Hartvico episcopo conscripta*. cap. 5. Ed. Emma Bartoniek. In: SRH. 407.

élet szakaszait, hanem a *Differentiarum*... c. munkájában is. A számunkra fontos életrészakaszoknál azonban nincs különbség a két műben használt szakaszolás között.¹² Amint arra Mályusz is rámutat, a pannonhalmi apátság a 11. század végén birtokában volt egy „Isidorus” kötetnek, talán éppen az *Etimológiáknak*.¹³

A nagyobbik legenda 997-re teszi Géza halálát. Apja halála előtt *adolescens*nek nevezte Istvánt, apja halála után *iuvenis*nek. Mivel Izidor szerint az *adolescencia* 28 éves korig tart, a *iuventus* a 28. évvel kezdődik, ezért Mályusz Elemér a 997-ből kivon 28-at. Így éppen 969-et kaphatunk. Ha tehát István 969-ben született, 997-ben, apja halála évében 28 éves lehetett. Mályusz tehát elfogadta a magyar krónikáshagyomány 969-es adatát István születési dátumaként. Szerinte családi hagyomány őrizte meg, hogy István hány évesen lépett trónra, és hány évesen koronázták. Problematikusnak tűnhet, hogy 28 éves embert hogyan nevezhetnek bizonyos források gyermeknek (*puer*). Mályusz e tekintetben hivatkozik Adolf Hofmeister tanulmányára. A német történész munkájából megtudhatjuk, hogy Barbarossa Frigyes huszonéves – talán épp 28 év körüli – lehetett, amikor az egyik forrás *puernak* nevezte.¹⁴

Szent István 1038-ban halt meg.¹⁵ Amennyiben 969-ben született, 68 éves korában halt volna meg. Felmerülhet bennünk a kétely, hogy középkori ember esetében mennyiben hihető ez az életkor. A 60-as, hetvenhez közelítő életkor nem áll egyedül a középkori uralkodók sorában – az egyik példa Nagy Károly császár – róla alább majd részletesebben szölok. Komolyabb kételyt ébreszt Szent István 969-es születési éve ellen István házasságkötéséről való ismeretünk. István házassága 995-996 körülre tehető.¹⁶ Kristó Gyula joggal mutat rá arra, hogy ha 969-ben született volna, akkor 27 éves lett volna házasságkötése

¹² Etymologiae XI. 2.: *infantia* 7 éves korig; *pueritia* 14-ig; *adolescencia* 28-ig; *iuventus* 50-ig; *aetas senioris, id est gravitas* 50-től 70-ig; *senectus* halálig. *Sancti Isidoris Hispalensis Opera Omnia*. Ed. J-P. Migne. Patrologia Latina. Tomus 82. Paris, 1859. 415. *Differentiarum, sive de proprietate sermonum libri duo. De differentiis rerum, cap. 19*. In: Migne: Patrologia Latina. Tomus 83. 81.: *infantia* 7 éves korig; *pueritia* 14-ig; *adolescencia* 15-től 28-ig; *iuventus* 28-től 49-ig; *senectus* 50-től 77-ig; *senium* halálig. Ld. Hofmeister, Adolf: *Puer, iuvenis, senex. Zum Verständniss der mittelalterlichen Altersbezeichnungen*. In: Brackmann, Albert (Hrsg.): *Papsttum und Kaisertum. Forschung zur politischen Geschichte und Geisteskultur des Mittelalters*. Paul Kehr zum 65. Geburtstag dargebracht. München, 1926. 287–316., 289–290.; Welti, Manfred: *Das Altern im Mittelalter und in der frühen Neuzeit*. Schweizerische Zeitschrift für Geschichte, 37. (1987) 1–37. 5–6.; Mályusz: *István születési éve*, 202.; Kristó: *Szent István születésének ideje*.; Kristó Gyula: *Szent István király*. Budapest, 2001. 30.

¹³ Mályusz: *István születési éve*, 202.; A Szent László-kori pannonhalmi összeírás. https://leveltar.osb.hu/ford1_2, Forrása: Györfly György (főszerk.): *Árpád-kori oklevelek 1001–1196*. (Chartae antiquissimae Hungariae). Budapest, 1997. 119–122. Fordítás: Gy. Ruitz Izabella, Wehli Tünde, Veszprémy László és Kumorovitz L. Bernát.

¹⁴ Mályusz: *István születési éve*, 199–204.; Mályusz hivatkozta: Hofmeister: *Puer, iuvenis, senex*, 287–316.

¹⁵ Így adja meg az Altaichi évkönyv (vonatkozó részt ford. Makk Ferenc, ÁKÍF, 239.), Reichenau Hermann (ford. Kristó Gy. ÁKÍF, 221.) és Szt. István kisebbik legendája is (ford. Kisdi Klára, bev., jegyz. Thoroczkay Gábor, ÁKÍF, 312.). Különböző forrásokban más adatok is szerepelnek. Hogy ezek lejegyzését milyen észjárás magyarázza, arról lásd Tóth Zoltán: *Szent István legrégebbi életirata nyomán (II. A Szt. Istvánra vonatkozó időadatok tanúsága)*. Magyar Könyvszemle, 105. (1989) 4. sz. 319–337.

¹⁶ Reichenau Herman, ford. Kristó Gyula. In: ÁKÍF, 220–221.

idején, ami aránylag későinek számítana.¹⁷ Tanulmányomban szólok majd arról, hogy ehhez hasonlóan kései házasság a középkori uralkodók körében nem tűnik példa nélkülinek.

Veszprémy László szerint a Hartvik-féle legenda és a krónikáshagyomány tudatosan nem használja a *puer* kifejezést Istvánra Géza halála után, István uralomra kerülésekor, ellentétben Szent István kisebb legendájával, mely *puerként* jellemzi Istvánt életének ebben a szakaszában. Veszprémy szerint Hartvik legendája és a Könyves Kálmán korabeli krónika-szerkesztés azért járt el így, mert a krónika később elbeszéli András fia, Salamon gyerekkori koronázását, és az uralkodásra való alkalmasságot (*idoneitas*) szem előtt tartó szerző nem akarta, hogy Istvánt összefüggésbe hozzák Salamonnal, és felmerüljön az uralomra való alkalmatlanságának gondolata.¹⁸

Kristó Gyula szerint a nagy legenda *iuvenis* szava figyelmen kívül hagyható, mert nem kötődik hozzá konkrét dátum. A Géza halála utáni részben, István harcainál Szent Márton és Szent György zászlaja alatti harcokról van szó, a Szent György zászlaja alatti hadjáraton pedig „a jóval később Ajtony ellen vívott háború értendő”. Kristó arra is rámutat, hogy a *Bibliában* 16 éves embereket is neveznek *puernak*.¹⁹ Azt is megemlíti, hogy a nagyobbik legenda szerint Géza akkor nevezi ki Istvánt örökösének, amikor István az *adolescencia* első lépcsőfokára lépett, tehát nem sokkal lehetett több 14 évesnél.²⁰ Mindez nem sokkal történhetett Géza halála, vagyis 997 előtt. Kristó mindez alapján arra következtet, hogy István 997 körül 16-17 éves lehetett, ami Izidor skáláján *adolescensnek* mondható, a *Biblia* alapján pedig *puernak*. Így István születése Kristó szerint a 980-as évek elejére tehető, halálakor, 1038-ban pedig 60 év körül lehetett.²¹ Okozhat némi fejtörést, hogy a 997-es év után a legenda mégis *iuvenisnek* szerepelteti Istvánt, valamint a fenti elmélet olyan év, időszak mellett foglal állást, mely kifejezetten egyik forrásban sem szerepel.²²

Györffy György fenntartással ugyan, de a 975-ös születési évet tekinti a valósághoz legközelebb állónak és 975-nél néhány évvel későbbre következteti István születési idejét.²³ Tóth Sándor 2001-ben közreadott tanulmányában elsősorban a korábbi véleményeket ismertetve arra mutat rá: „roppant nehéz eldönteni, hogy vajon a legendáirók hogyan értelmezték az életkori fogalmakat”. Véleménye szerint nem dönthető el egyértelműen, pontosan mikor is született Szent István. Elgondolása szerint „975 táján vagy esetleg a 970-es évek második felében születhetett Vajk”.²⁴ 2015-ben megjelent könyvében a 975-ös születési dátumot tekinti a valósághoz legközelebb állónak.²⁵

¹⁷ Kristó: *Szent István születésének ideje*, 3–10. 4., 9.

¹⁸ Veszprémy László: *Szent István felövezéséről*. Hadtörténelmi Közlemények, 118. (1989) 3–13. 11. Amit a krónika István karddal való felövezéséről ír, Veszprémy tanulmánya szerint a kései krónikás betoldása. A felövezés 15 éves kor körül történt, tehát akit felöveztek, az már nem gyermek.

¹⁹ Kristó: *Szent István születésének ideje*, 5., 8. József (Ter 37,2) és Jozijá király (2Kron 34,3) példája alapján.

²⁰ Kristó: *Szent István születésének ideje*, 4., 6–7., 9.; Kristó: *Szent István király*, 31.

²¹ Kristó: *Szent István születésének ideje*, 9.

²² Utóbbi észrevételért köszönet Lőrincz Gergő hallgatónak.

²³ Györffy György: *István király és műve*. Budapest, 2000. 112.

²⁴ Tóth: *Vajk-István születésének kronológiai problémái*, 18.

²⁵ Tóth Sándor László: *A magyar törzsszövetség politikai életrajza. A magyarság a 9–10 században*. Szeged, 2015. 564.

A 979 körüli időpontot valószínűsítheti a következő gondolati játék: a Zágrábi krónika szerint István 8 évig viselte a hercegséget (dukátus) koronázása előtt.²⁶ Apja halála – 997 – és a koronázás ideje – 1000/1001 – között azonban kevesebb idő telt el. A 8 év hihetőbbé válik, ha István trónörökösségének idejét is beleszámítjuk, és 1000/1001-ből 8-at kivonva 993/994-re tesszük a trónörökössé váló kinevezését. Nagobbik legendája szerint István ekkor az *adolescentia* elején járt. Ez persze laza meghatározás, de ha 14-15 évvel számoljuk az *adolescentia* elejét, akkor eszerint a gondolati játék szerint 979 körül születhetett István.²⁷

Fontos szem előtt tartani, hogy a késő középkori Petrus Ransanus szerint István 63 évesen halt meg. Néhány sorral följebb 1038-ra tette halála évét.²⁸ Ransanus az élettartam dolgában ellentmondásos, hisz korábban 969-re tette István születését.²⁹ Az Itáliából érkezett szerző nyilván a különböző forrásokban talált adatokat igyekezett áttemelni a művébe, és nem vette figyelembe az ellentmondást, vagy legalábbis nem törekedett annak feloldására.³⁰ Már Döry Ferenc is rámutatott arra, hogy a 63 év mint élettartam semmilyen általunk ismert forrásban nem maradt ránk Ransanus előtt. Mivel Ransanus feltüntette a 969-es születési évet, a 63 éves életkort bizonyára nem azért írta le, mert kiszámolta a 969-es születési és az 1038-as halálozási évből. Így elképzelhető, hogy Ransanus egy ránk nem maradt forrásában olvashatott arról, hogy István életének 63. évében halt meg.³¹ Mindez erősíti a kamienieci évkönyv adatának hitelét, mely szerint István 975-ben született. Nyugat-európai uralkodóknál is találunk rá példát, hogy följegyezték élettartamukat, miként ezt az alábbiak során látni fogjuk. Döry Ferenc Ransanus munkáját is érvként hozza fel emellett,

²⁶ „...rex Stephanus ducatum Hun[garie], antequam nomen regis acciperet, optinuit annis octo...” *Chronicon Zagrabense cum textu Chronici Variadensis collatum*. Ed. Emericus Szentpétery. SRH I. 207.; Zágrábi és váradi krónika. Ford., bev., jegyz. Kristó Gy. ÁKÍF, 403. A zágrábi krónika megbízhatóságával is foglalkozik Kristó Gyula: *Mikor lett fejedelem Géza?* Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Acta Historica, 102. (1995) 11–23.

²⁷ Kristó szerint Géza 996–997-ben jelölte ki utódjának Istvánt. Kristó: *Szent István király*, 30–31.; Kopasz Károlyt apja 838-ban övezte föl fegyverrel. Veszprémy: *Szent István felövezéséről*, 7.

²⁸ „Regnavit annos septem et quadraginta seu (ut malunt alii) sex et triginta, vixit annos tres et LX.” Petrus Ransanus: *Epithoma rerum Hungarorum*. Curam gerebat Petrus Kulcsár. Budapest, 1977. Index IX. 106.; „Negyvenhét évig uralkodott vagy – mások szerint – harminchat évig, hatvanhárom évet élt.” Petrus Ransanus: *A magyarok történetének rövid foglalata*. Ford., utószó, jegyz. Blazovich László, Sz. Galántai Erzsébet; közrem. Kulcsár Péter. 1999. 75.

²⁹ „Geicha suscipit filium ex Sarolta sexagesimo nono supra nongentesimum...” Ransanus: *Epithoma*, 101–102.; Ransanus: *A magyarok történetének rövid foglalata*, 71.

³⁰ Tóth: *Szent István legrégebb életirata nyomán*, 333–334.

³¹ Döry: *Szent István családi története*, 564. Tóth Zoltán és Veszprémy László egyaránt emellett érvel, hogy Ransanus használt ránk nem maradt életrajzot Szent Istvánról, bár éppen István születési évével kapcsolatban nem említik, hogy ránk nem maradt munkából meritene adatot. Tóth: *Szent István legrégebb életirata nyomán*.; Veszprémy László: *Ransanus krónikája Géza–Szent István fejedelem forrásproblémája*. Magyar Könyvszemle, 106. (1990) 1–2. sz. 99–112. Kulcsár Péter figyelemre méltó ellenérveket hoz ezen elmélet ellen, de azt nem kérdőjelezi meg, hogy volt mára már elvesztett, „legrégebb életirat” Szt. Istvánról. Kulcsár Péter: *Ransanus Szent István-életrajzáról*. Magyar Könyvszemle, 107. (1991) 4. sz. 307–315.

hogy Szt. István 975-ben születhetett.³² A 975-ös születés lehetőségét tehát a lengyelországi szöveg hagyomány és a Ransanus munkájából levonható következtetés is erősíti.³³

A fent vázolt kutatói álláspontok nem adtak rá magyarázatot, vajon miért teszi a magyar krónikáshagyomány 969-re István születését. Amennyiben valaki nem fogadja el a lengyel forrás 975-ös születési évét, akkor az a kérdés is föltehető: miért szerepel ott 975 István születési éveként? Ha a forrásokban szereplő évszámok közül legalább az egyik vagy mindegyik téves, magyarázatot kíván a tévedés oka. Egy tévesztés okának vizsgálata hozzásegíthet a tévedést elkövető ember gondolkodásának megértéséhez.³⁴ A magyar források rejtélyes évszámaira való magyarázatkeresés nem újdonság: Tóth Zoltán a Szent István halálára vonatkozó különböző évszámok okát kutatta.³⁵

Mint láttuk, Pauler Gyula azt írta, hogy „hatvan helyett hetven olvasandó”, vagyis 967 és 969 adatok helyett 977 és 979 volna a helyes.³⁶ A római számok esetében könnyen előfordulhatott, hogy eggyel több X-et írtak le. Később hozok majd rá példát, hogy más középkori uralkodó életkoránál is valószínűsíthető hasonló elírás. A 14. századi krónikaszerkesztés és Kézai mindenesetre betűvel írták ki István születési évét.

A 969-es adatot megpróbálhatjuk Mályusz elméletének megfordításával magyarázni. Ha 997-ből kivonunk 28-at, gyanúsán pontosan kapjuk meg a 969-es számot. Feltételezhető tehát, hogy a krónikás nem tudta pontosan, melyik évben született István király, a nagyobbik legenda adatai alapján azonban megpróbálta kiszámolni. A legenda 997-re helyezte Géza halálát. Géza halála után István *iuvēnis* (fiatal) volt a legenda szerint. A krónikás ismerhette Izidor rendszerét, ez alapján 997-ből kivonta a *iuvēntus* (fiatalkor) Sevillai Izidor szerinti kezdőévét, a 28-at.

A fenti elmélettel szemben erős kritika is felhozható. A krónikáshagyomány ugyanis a Koppány ellen harcoló Istvánt *adolescens*nek nevezi. Ha pedig a krónikás a nagyobbik legendát használta forrásként, miért ne alkalmazta volna az abban szereplő *iuvēnis* megjelölést a lázadókkal harcoló Istvánra? A 28. életév persze végződése az *adolescēntiā*nak és kezdete a *iuvēntus*nak, a krónikáshagyomány szövege pedig másolások, szerkesztések során áteshetett módosításokon. A fentiek alapján mégis kétséges, hogy tisztán a nagyobbik legenda szövegét használta volna a krónikás. A krónikáshagyomány egy legendára hivatkozik, amikor István születési évét 969-re teszi, noha a nagyobbik, a kisebbik és a Hartvik püspök által írt legenda nem ad meg konkrét évet István születéséről. A krónikás tehát használhatott olyan életrajzot, mely nem maradt ránk. A ránk maradt legendákból egyébként hiányoznak olyan fontos mozzanatok, melyek a krónikáshagyományban megvannak:

³² Döry: *Szent István családi története*, 564.; Döry korábbi kutatóra, Mátyás Flóriánra is visszautal. (Fontes dom. IV. 293. l. Hivatkozva Döry 564.)

³³ Ha István trónörökössé való kinevezését 994-re tesszük, születését 975-re, akkor 19 évesen vált volna trónörökössé. 19 éves ember kevésbé tekinthető az *adolescēntia* elején járónak, mint a 15 éves, de ha Sevillai Izidorral 28 éves korig számítjuk az *adolescēntiā*t, akkor a 19 éves még mindig ezen életszakasz első felében jár.

³⁴ „Ha egy kisfiú összeadást végez és téved, e tévedés magán viseli a kisfiú személyének bélyegét.” Simone Weil: *Ami személyes és ami szent*. Ford. Pilinszky János. In: Simone Weil: *Ami személyes és ami szent*. Budapest, 1983. 74.; A matematikai feladatok során elkövetett tévedés logikájára hívta fel a figyelmet Krajcsi Attila *A matematikai megismerés pszichológiája* c. egyetemi kurzusán.

³⁵ Tóth: *Szent István legrégebbi életrajza nyomán*.

³⁶ Pauler: *A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt*, 384.

ilyen Koppány neve és felnégyelésének története. A Koppányra vonatkozó adatokat tehát a krónikásnak máshonnan kellett merítenie. A krónika szerzője talán olyan életrajzot használhatott Szent Istvánról, amely nem maradt korunkra, és nem tudjuk, hogy pontosan mi állhatott benne.³⁷

A fentiekből kiderülhetett: hajlok annak az álláspontnak elfogadására, miszerint István 975-ben szülehetett. Gondolati játékként érdemes azonban feltennünk a következő kérdést. Amennyiben tévesnek tartjuk a 975-ös adatot, mivel magyarázható, hogy mégis ezt az évszámot adta meg a lengyel forrás?

Figyelmet érdemel, hogy az egyes életszakaszokhoz nemcsak Izidor rendelt számokat. Szent Ambrus latinul ismerteti Szolón elégiáját, aki tíz korszakra tagolta az emberi életet. Szt. Ambrus tolmácsolásában ezek *infantia*, *pueritia*, *adolescentia* stb. Mindegyik 7 év időtartamú. Eszerint 21 éves kor lenne az *adolescentia* vége.³⁸ A 12. századi Honorius Augustodunensis szerint is 21 éves korig tartott az *adolescentia*.³⁹ Aki 21 éves korig akarta számítani az *adolescentiát*, annak talán nem is kellett feltétlenül korábbi, írásba foglalt skálához igazodnia. Pusztán a hetes szám bővölete is elég lehetett ahhoz, hogy mind a három életszakaszt – *infantia*, *pueritia*, *adolescentia* – hét évig tartónak számítsa az életkorok fölött elmélkedő középkori szerző. Így a serdülőkor végét 21 éves korra helyezhette.

Csábító a feltételezés, hogy Géza halálának a nagyobbik István-legenda által megadott évéből, 997-ből kivonjunk 21-et vagy 22-t. Így közelébe kerülnének a lengyel forrásban István születési éveként közölt 975-nek. Ebben az esetben feltételezni lehetne, hogy a lengyel szerző olyan rendszer alapján próbálta kiszámolni Szent István születését, mely az *infantiát*, *pueritiát* és *adolescentiát* egyaránt 7 évnek vette, és olyan forrásból kiindulva számolt, mely 997 táján a *iuventus* elején levőnek tartotta Istvánt.

---

³⁷ Késő középkori források olyan adatokat is tartalmaznak, amelyeket a korábbi legendák, krónikák nem őriztek meg. A Karthauzi Névtelen művéből tudjuk, hogy Koppány nemcsak Somogyban, de Zalaiban is uralkodott. Laskai Osvát szerint a somogyiakon kívül a zalaiaiak is fellázadtak István ellen. Laskai Osváton kívül egy Mátyás-kori krónika is tudtunkra adja, hogy Szent Istvánnak Imre mellett volt Ottó nevű fia is. Ezek az adatok amellelt szólnak, hogy létezett olyan korai életrajz Szent Istvánról, mely eredeti formájában nem maradt ránk. A témáról bővebben ld. Zsoldos Attila: *Elveszett források, paraszt urak és Ottó herceg: Somogy (és Zala) megye korai történetének ismeretéhez*. Századok, 142. (2008) 2. sz. 490–492.; Mikó Gábor: *Élt-e valaha Szent István fia, Ottó herceg? Egy ismeretlen 15. századi krónika tanúskodása*. Történelmi Szemle, 2013. 1. sz. 1–22. (Köszönet Szombat Jánosnak, aki fölhívta a cikkekre a figyelmem.) A Koppány felnégyeléséről szóló krónikaszöveg valóság tartalmát az utóbbi időben kétségbe vonta Berend Nóra a Koszta László emlékére rendezett konferencián elhangzott előadásában. (*Középkori egyháztörténeti konferencia Koszta László emlékére*. Szeged, 2016. márc. 22.)

³⁸ Sancti Ambrosii, epist. 44. 10. an Horontianus. Migne, Patr. Lat. XVI. 1139. 1140.; Hofmeister: *Puer, iuuenis, senex*, 291.

³⁹ 7 éves korig *infantia*, 14-ig *pueritia*, 21-ig *adolescentia*, 50-ig *iuuentus*, *senectus* 70-ig, *aetas decrepita* 100-ig. Goetz, Hans-Werner: *Alt sein und alt werden in der Vorstellungswelt des frühen und hohen Mittelalters*. In: Vavra, Elisabeth (Hrsg.): *Alterskulturen des Mittelalters und der frühen Neuzeit*. Wien, 2008. 23. A Kr. u. 3. században élt Censorinus az életkorok elkülönítésének számosságát áttekinti. Ld. Censorinus: *A születésnap*. XIV. 1. Ford., kísérő tanulmányokat és a kommentárokat írta Forisek Péter. Máriabesnyő – Gödöllő, 2005. 67–70. (Köszönet Bubnó Hedvignek, aki felhívta a figyelmem a könyvre.)

Hogy a lengyel szerző csakugyan Szent István nagyobbik legendája alapján számolt volna a fenti módon, az ellen szólnak bizonyos ellenérvek. Szent Istvánt csak a nagyobbik legendája nevezi *iuvenis*nek 997 után. A lengyel évkönyvben pedig olyan történeteket is találunk, amelyek a fennmaradt István-legendák közül csak Hartvik művében vannak meg. Ilyen István anyjának látomása fia születése előtt. Az anyának István, az első keresztény vértanú jelenik meg. Az anya e szöveg szerint egyébként Adelheid, Mieszko lengyel fejedelem nőtestvére. Az évkönyv az 1000. évnél elbeszéli a koronaküldés történetét is. István elküldi Astric püspököt Szilveszter pápához, aki a magyaroknak küldi azt a koronát, amit eredetileg Mieszkónak készítettett.⁴⁰ A kamienieci évkönyv kétségtelenül tartalmaz olyan elemet, amit a magyarországi Szt. István-életrajzok nem: István édesanyját a magyar források nem hívják Adelheidnek, és a 975-ös születési év sincs meg a magyar forrásokban. István első vértanú megjelenése és a pápa által küldött korona története azonban Hartvik legendájában is olvasható. A kamienieci évkönyv szerzőjének tehát ismernie kellett vagy a Hartvik-féle legendát, vagy olyan munkát, mely lényeges elemekben egybevágott Hartvik legendájával. Márpedig Hartvik legendájában István az apja halála, vagyis 997 után még *adolescens*. A fenti gondolat kísérlet alapján tehát legfeljebb akkor sikerülhetne megmagyarázni a lengyel forrás 975-ös adatát, ha feltételeznénk Hartvik legendájának olyan változatát, mely Istvánt 997 után *iuvenis*nek nevezi,⁴¹ vagy be lehetne bizonyítani, hogy a kamienieci évkönyv szerzője a Hartvik-legendán kívül Szent István nagyobbik legendáját is használta, vagy más olyan szöveget, mely 997 után Istvánt *iuvenis*ként tartotta számon.

A fentiek alapján továbbra is afelé hajlok, hogy Szent István születését 975-re helyezzem. Ami komolyabb bizalmatlanságot kelthet ezzel az adattal szemben, hogy István és Gizella 996 körüli házassága István számára viszonylag késeinek mondható. Hogy István esete nem egyedi, ahhoz párhuzamként a továbbiakban néhány nyugat-európai uralkodó születési ideje körüli bonyodalmat ismertetem. Az ő esetükben is hasonló nehézségekkel szembesülhetünk, mint Szent István születési évének meghatározásában.

Figyelemre méltó, hogy az egyetemes középkortörténet több nagy uralkodója esetében is bizonytalan, mikor születtek. Nagy Károly császárról életrajzírója, Einhard munkája végén azt írja: Károly „életének hetvenkettedik” évében halt meg. Károly halálának éve 814. 814-ből 72-t kivonva 742-t kapunk. Karl Ferdinand Werner német történész azonban felhívja a figyelmet Einhard könyvének elejére. Ott a következőt közli Károly életrajzírója: „Azt hiszem, ostobaság lenne akár egy szót is írni születéséről és kisgyermekkoráról, de akár gyermekkoráról is, mert semmit sem írtak erről a témáról és már senki sem él, aki ezt

⁴⁰ MPH II. 777.

⁴¹ Hartvik legendájának 1938-as kritikai kiadása óta újabb szövegváltozatai kerültek elő. 14. századi oklevelekben is fennmaradtak részek a legendából, épp a trónra lépés körüli időkre vonatkozó fejezetek. István ezekben is „*adhuc adolescens*” apja halála után. Teiszler Éva: *A Hartvik-legendá XIV. századi oklevelekben fennmaradt változatai*. In: Kovács Szilvia – Révész Éva (szerk.): *Műhelyszemináriumú dolgozatok I.* Szeged, 2013. 131–144. 140. Hartvik legendájának egy változatát felhasználta az ún. Lengyel–magyar krónika, mely a 13. sz. közepe táján vagy valamivel korábban készülhetett, és lengyelországi kéziratokban maradt ránk. Ld. Csákos Judit: *A Magyar–lengyel Krónika és a hazai elbeszélő hagyomány*. Századok, 148. (2014) 2. 289–334.; Ld. még Veszprémy László utószavát az SRH II. 1999. reprint kiadásához, 766–768.; A korai lengyel történelmet feldolgozó, Magyarországon is járt, 12. század elején alkotó Névtelen Gall ugyancsak ismerhette Hartvik legendáját. Ld. Bagi Dániel: *Gallus Anonymus és Magyarország*. Budapest, 2005.

feltárhatná, ezért úgy határoztam, hogy ezt ismeretlenül hagyom...⁴² A több mint 15 évvel Károly halála után alkotó Einhard ezek szerint nem tudott semmi biztosat Nagy Károly születéséről. Az egyik évkönyv szerint Károly 70 éves kora körül halt meg. Einhard azért módosíthatta Károly életkorát éppen 72 évre, mert a Suetonius által írt Augustus-életrajzot tarthatta szem előtt. Suetonius szerint pedig Augustus 72 évesen halt meg.⁴³

Werner arra is rámutat, hogy az *Annales Petaviani* 747-re teszi Károly születését.⁴⁴ A Prümi évkönyv szerint pedig Károly szülei, Pipin és Bertrada 744-ben házasodtak össze.⁴⁵ Elvileg elképzelhető, hogy a hivatalos házasságkötés előtt született meg a fiuk. Egy *Catuulfus* (Cathwulf) nevű ír szerző szerint azonban a szülők – főleg az anya – Istenhez könyörögtek a gyermekáldásért. Ez igazán csak akkor érthető, ha már több éve gyermektelen a házasságuk.⁴⁶ Így valószínűnek látszik az *Annales Petaviani* adata. Werner szerint tehát Nagy Károly 747-ben született. Napra pontosan április 2-án, amint ezt a Lorschi évkönyvből tudható. Síremléke szerint *septuagenarius*, vagyis hetvenes volt, amikor meghalt.⁴⁷

Matthias Becher 1992-ben újabb elmélettel állt elő Nagy Károly születéséről. Április 2-a, Károly születésének napja 747-ben épp húsvét vasárnapjára esett. A források azonban nem említik, hogy Károly húsvét vasárnapján született volna, márpedig ez igen jelentős egybeesésnek számított volna. Becher szerint tehát Károly nem 747. április 2-án született, hanem inkább 748. április 2-án. Einhard voltaképpen tudhatott Károly gyermekkoráról az évkönyvekből. Becher szerint azért nem írt róla, mert ezzel érintette volna az Arnulfida családon belüli hatalmi harcot, melynek egyik oldalán Károly apja, Pipin állt, az ellenkező oldalon pedig fivére, Karlmann és annak fia, Drago. A vizsályt éppen az váltotta ki, hogy Pipinnek fia született: Károly. Becher szerint az *Annales Petaviani* szerzője azért tette Ká-

⁴² „De cuius nativitate atque infantia vel etiam pueritia quia neque scriptis usquam aliquid declaratum est, neque quisquam modo superesse invenitur, qui horum se dicat habere notitiam scribere ineptum iudicant...” Einhardi: *Vita Karoli Magni*. ed. G. H. Pertz. Monumenta Germaniae Historica, Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum 25, Hannoverae et Lipsiae 1911. 6–7.; Karl Ferdinand Werner: *Das Geburtsdatum Karls des Großen. Francia*, 1 (1973) 115–157. http://francia.digital-sammlungen.de/Blatt_bsb00016275,00134.html?prozent=1 127.; Einhard: *Nagy Károly császár élete*. Ford. jegyzetek, utószó: Gyurkovics Zoltán. 4. fej. <http://mek.oszk.hu/02600/02636/02636.htm#b20>.

⁴³ Werner: *Das Geburtsdatum Karls des Großen*, 126–130.; Ann. regni Francorum 814, „Domnus Karolus imperator, dum Aquisgrani hiemaret, anno aetatis circiter septuagesimo primo... rebus humanis excessit.” Idézi: Uo. 125. 31. jegyz.

⁴⁴ „747: Karolomannus migravit Romam. Et ipso anno fuit natus Karolus rex.” Idézi: Uo. 136–137.

⁴⁵ *Annales Prumienses*. Ed. O. Holder Egger, MG SS 15. 2. 1290. „744 [Co]nunctio Pippini regis et Betrade regine.” *Annales Bertiniani*. Ed. G. Waitz MG SS rer Germ., Hannover 1883. 1. 749. „Pippinus coniugem duxit Bertradam cognomine Bertam, Cariberti Laudunensis comitis filiam.” Idézi: Werner: *Das Geburtsdatum Karls des Großen*, 116–117. 5. jegyz. Az *Annales Fuldenses Antiquissimi* szerint 742. *Carolus rex Francorum*. Egy értelmezés szerint ez Nagy Károly születésére vonatkozik. A legrégebbi kéziratban azonban „DCCXLII. †Karolus dux Francorum.” Ez Martell Károly halálára vonatkozott, bár tévesen. Werner: *Das Geburtsdatum Karls des Großen*, 131.

⁴⁶ Werner: *Das Geburtsdatum Karls des Großen*, 135–136.

⁴⁷ Uo. 115–157.; „III. Non. Apr. Nativitas domni et gloriosissimi Karoli imperatoris et semper Augusti.” Uo. 116. 3. jegyz., 125. 32. jegyz. (Werner cikkének lényegét összefoglalja Matthias Becher, alább hivatkozott tanulmányában.)

roly születését 747-re, mert nem karácsonytól, hanem húsvét napjától számolta az év kezdetét. Becher álláspontja szerint tehát Nagy Károly születését 748. április 2-ára kell tennünk.⁴⁸

Láthatjuk, hogy Nagy Károly születési évének meghatározása is váltott ki vitákat. Felmerült a politikai okból fakadó tudatos történetírói torzítás lehetősége is. Bármely szóban forgó évszámot fogadjuk el azonban, Károly mindenképp hetvenhez közel járó ember volt már, amikor meghalt.

Szent István kortársának, Jámbor Róbert francia királynak (996–1031) az életrajzírója, Fleury-i Helgaud így adja meg királya életkorát: „*sexagenarius, ut credimus*”, azaz *hatvanas, mint gondoljuk*. Róbert 973/974-ben születhetett, tehát legfeljebb 58 éves korában halhatott meg.⁴⁹

Barbarossa Frigyes születésének éve sem problémamentes. Wibald apát becslése szerint Frigyes a megválasztásakor (1152. márc. 5.) és királlyá koronázásakor (1152. márc. 9.) még nem volt 30 éves. A Ligurinus költője a 80-as években Frigyes fiát nevelte. Szerinte Frigyes *puer* volt, amikor megválasztották és koronázták. Ugyanő egy 1158-as eseménynél *aevo pene puernak*, szinte gyermekkorúnak nevezi Frigyest. Rahewin szerint Frigyes ennél az eseménynél nem sokkal volt túl az *adolescentián*. Hofmeister – 20. századi német kutató – azon az állásponton van, hogy Frigyes 1152-ben még nem volt 28 éves, 1158-ban valamivel több volt, mint 28. Barbarossa Frigyes 1190-ben halt meg, amikor keresztes hadjáratot vezetett. Ekkor kb. 60 éves volt, vagy néhány évvel több.⁵⁰ Amennyiben képes volt hadjárat vezetésére, 60 évesen még igencsak életerős lehetett. Halálát az okozta, hogy Kis-Ázsiában belefulladt a Saleph folyóba.⁵¹

A hosszú életű uralkodók közt tarthatjuk számon VI. Alfonz királyt, Kasztília és León 1109-ben elhunyt uralkodóját. Alfonz azért is fontos személyiség, mert 1085-ben ő foglalta el a móroktól Toledót, kortársa volt Rodrigo Díaz de Vivar, akit *Cid* néven ismer az irodalomtörténet,⁵² portugál hagyomány szerint pedig VI. Alfonz veje volt egy magyar királyfi.⁵³

Pelagius (Pelayo), Oviedo püspöke krónikájában azt írja, hogy Alfonz 79 évet élt.⁵⁴ Ez a középkori európai uralkodók körében igen magas életkornak számítana.⁵⁵ A helyzet azonban ezúttal sem ennyire egyszerű. A Sahagúni Névtelen, aki ott volt Alfonz halálakor, azt írja krónikájában, hogy Alfonz király 62 évesen halt meg, 1109-ben. Eszerint 1047-ben

⁴⁸ Matthias Becher: *Neue Überlegungen zum Geburtsdatum Karl des Grossen*. Francia, 19. (1992) 1. 37–60.

⁴⁹ Werner: *Das Geburtsdatum Karls des Großen*. i. m. 126. (R-H. Bautiers 87. 4. jegyz. Idézi: Uo. 126.)

⁵⁰ Hofmeister: *Puer, iuvenis, senex*.

⁵¹ Engels, O.: *Friedrich I. (F. Barbarossa)*. In: *Lexikon des Mittelalters*. IV. 5. Zürich, München 1988. 931–933. 931.

⁵² Veszprémy László: *Hispania*. In: Kristó Gyula – Makk Ferenc (szerk.): *Európa és Magyarország Szent István korában*. Szeged, 2000. 125–138. 128.

⁵³ Rákóczi István: *Egy történelmi tévedés anatómiája*. In: Rózsa Zoltán (szerk.), összeállították Lukács Laura, Rákóczi István: *Magyar–portugál kapcsolatok*. Budapest, 1987. 55–75.; Ladányi-Turóczy Csilla: *Kitalált magyarok portugál krónikásai*. *Történelmi Szemle*, 2005. 3–4. sz. 207–220.

⁵⁴ „Ipse uero gloriosus Rex uixit LXXVIII annis...” *Crónica del Obispo Don Pelayo*. Ed. B. Sánchez Alonzo. Madrid, 1924. 87.

⁵⁵ Shahaar szerint a 11. és 15. század között ő élt a legtovább (1030–1109). Shulemit Shahaar: *Growing old in the Middle Ages. 'Winter clothes us in shadow and pain'*. Transl. Yeal Lotan. London, 2004. 114.; Shulamith Shahaar: *Mittelalter und Renaissance. Ein Sozialer Netz entsteht*. In: *Das Alter. Eine Kulturgeschichte*. Szerk. Thane, Pat. Ford. Dirk Oetzmann, Horst M. Langer. Darmstadt, 2005. 71–111. 102.

kellett születnie.⁵⁶ Egy 12–13. századi szerző, Lucas de Tuy szerint a király életének 72. évében halt meg Toledóban.⁵⁷ Ebből 1037 következne mint születési év. Ez eddig három különböző élettartam és születési esztendő. Melyik lehet a helyes? Az egymásnak ellentmondó forrásokból következően a szakirodalom is különböző időpontokat említ az uralkodó születésével kapcsolatban. Felmerült az 1040,⁵⁸ 1037⁵⁹ és az 1047/1048-as születés lehetősége is.⁶⁰

Alfonz szülei, Ferdinánd és Sancha 1030-ban még nem voltak összeházasodva. Ez alássa annak lehetőségét, hogy Alfonz 1030-ban született volna. Alfonz ráadásul negyedik gyerek lehetett. Alfonz lánytestvére, Urraca a *Historia Silense* szerint anyja helyett öltöztette és etette Alfonzt. Tehát előbb kellett, hogy szülessék. Egyik fivérük a Sancho nevet viselte, vagyis az apai nagyapjuk nevét, maga Alfonz pedig az anyai nagyapjukét. Az idősebb gyerek kaphatta az apai, a fiatalabb az anyai nagyszülő nevét, vagyis Alfonz lehetett a fiatalabb.⁶¹

Ramón Menéndez Pidal történész szerint Pelayo munkájának másolatában elírtak egy X-et, vagyis Alfonz nem 79, hanem 69 évesen halt volna meg. Menéndez Pidal ezért 1030 helyett 1040-re helyezi Alfonz születését.⁶²

Salazar y Acha amellet érvel, hogy Alfonz 1047-ben születhetett, tehát a Sahagúni Névtelen adatából indul ki. Érvei között szerepel, hogy Alfonznak 1074-ben volt az első házassága. Ha 1040-ben született volna, 34 évesen kötött házassága viszonylag késeinek

⁵⁶ „...sesenta y dos annos de su hedad e ya mucho obiese...” *Las Crónicas Anónimas de Sahagún*. Ed. D. Julio Puyol y Alonso. Madrid, 1920. 14. fejt. 34.; Salazar y Acha, Jaime de: *Contribución al reinado de Alfonso VI de Castilla: algunas aclaraciones sobre su política matrimonial*. Anales de la Real Academia Matritense de Heráldica y Genealogía, 1992–1993, Número 2. 299–336. 303.

⁵⁷ „Adelfonsus septuagesimo vitae suae ... anno obiit Toletu.” Lucas de Tuy: *Chronicon Mundi, en „Historiae Illustratae scriptores”*. Francofurti, 1608. Idézi: Salazar y Acha: *Contribución al reinado de Alfonso VI de Castilla*, 303. (A bibliográfiai adatokat a 301. oldalon hozza a 7. jegyzetben.)

⁵⁸ Sáez, E.: *Alfonso VI*. In: *Lexikon des Mittelalters*, I./2. 1978. München, Zürich. 398–399.; Ramón Menéndez Pidal 1040-re tette Alfonz születését, Salazar y Acha, 302. 1040-re v. 1041-re teszi Sanchez Candeira művében. Sanchez Candeira, Alfonso: *Castilla y León en el siglo XI, estudio del reinado de Fernando I*. Madrid, 1999. 227.

⁵⁹ Reilly 1037-re teszi Alfonz születését. Megállapítása szerint Alfonz szülei, Ferdinánd és Sancha 1032 vége felé házasodhattak össze. Pelayo püspök felsorolja gyermekeiket: Urraca, Sancho, Alfonso, García, Elvira. Mivel Alfonso a harmadik helyen áll, feltételezhető, hogy ő volt a harmadik fiuk. Bernard F. Reilly: *The Kingdom of León-Castilla under the King Alfonso VI, 1065–1109*. 1988. [20] <http://libro.uca.edu/alfonso6/alfonso2.pdf>; *Crónica del Obispo Don Pelayo*, 73.

⁶⁰ Salazar y Acha 1047-re teszi Alfonz születését, míg Martínez Díez, Gonzalo: *Alfonso VI. Señor del Cid, conquistador de Toledo*. 2003. 21. 1047/1048 fordulójára. (Az angol és német Wikipédia-oldalak is különböző születési évszámokat hoznak VI. Alfonz királyról, a fentebbiekben közölt irodalmakra hivatkozva.)

⁶¹ Salazar y Acha: *Contribución al reinado de Alfonso VI de Castilla*, 302–303. (*Historia Silense*. Edic. de Francisco Santos Coco. Madrid, 1921. 10. Idézi: Salazar y Acha, 303. 13. jegyz.)

⁶² Ramón Menéndez Pidal: *La España del Cid*. Madrid, 1969. II. 709. Hivatkozva: Salazar y Acha: *Contribución al reinado de Alfonso VI de Castilla*, 302. Sanchez Candeira szerint Ferdinánd és Sancha első leánya, Urraca 1036-ban vagy 1037 elején született. 1038 első felében vagy 1039-ben született első fiuk, Sancho. 1040-ben vagy 1041-ben Alfonso, 1041 és 1043. ápr. 24. közt pedig utolsó fiuk, García. Sanchez Candeira: *Castilla y León en el siglo XI*, 226–227.

számítana. Amennyiben 1047-re tesszük a születését, 27 éves kora körül kötött házassága még mindig késői, de mégis hihetőbb, mint a 34 éves korban való nősülés.⁶³

Az Alfonz születési idejéről folyó vitában figyelemre méltó egy 1043. április 24-re datált oklevél. Alfonz apja, Ferdinánd király adta ki, és megadományozza benne a San Andrés de Vega de Espinareda monostorát. Az oklevél végén olvashatjuk Ferdinánd öt gyermekének nevét, köztük Alfonzét. Sanchez Candeira történész szerint Alfonz 1040-ben vagy 1041-ben született, Ferdinánd utolsóának született fia, García pedig 1041 és a fenti oklevél datálása, tehát 1043. április 24-e között látta meg a napvilágot.⁶⁴

A fenti áttekintés fényében elmondhatjuk: 60 körüli, 70-hez közel járó életkor nem áll példa nélkül a középkori nyugati uralkodóknál, királyok, császárok születési évének pedig nem mindig egyértelmű a meghatározása. Olyan országok uralkodóinál is így van ez, ahol a magyarországinál erősebb volt az évkönyvírás hagyománya. Viszonylag kései házasságra is találunk példát, így Szent István 975-ben vagy akár 969-ben való születése sem lenne egyedülálló a korban. Amennyiben a források évszámai Szent István születéséről tévesek, továbbra is kérdés, miért használták a szerzők éppen ezeket a számokat. Felvettem annak lehetőségét, hogy a nagyobbik legenda életszakasz-megjelöléseit a magyar krónikás Sevil-lai Izidor, a lengyel pedig az *adolescentiát* 21 évvel záró rendszer alapján próbálta volna feloldani. Ez ellen a felvetés ellen azonban komoly érvek is fölhozhatók. Mindenesetre érdemes észben tartanunk, hogy az emberi életet nemcsak Sevil-lai Izidor rendszere alapján tudták szakaszokra bontani a középkori gondolkodók. Figyelemre méltónak tartom a zágrá-bi krónika adatait, melyek alapján a 970-es évek második felére is lehetne feltételezni a születési évet. Még inkább érdemes figyelmet fordítani Petrus Ransanus művére, aki szerint 63 évesen halt meg Szent István, ami a lengyel évkönyvben szereplő 975-ös születés lehetőségét erősíti.

Summary

Ideas about the year of birth of King Saint Stephen and other kings

Among the kings of the Árpád Dynasty King Saint Stephen belongs to the few, whose year of birth was noticed by the sources. According to the Chronicle-composition from the 14th century he was born in 969, according to Simon of Kéza in 967, according to the Polish sources in 975. A late author from the 15th century, Petrus Ransanus writes, that Stephen was 63 years old, when he died. Since Stephen died in 1038, the date reported by Ransanus could support the authenticity of the year of birth in 975. But Ransanus is controversial,

⁶³ Salazar y Acha: *Contribución al reinado de Alfonso VI de Castilla*, 33–34.; Hasonló érveket hoz Martínez Díez az 1047/1048-as születés mellett. Martínez Díez: *Alfonso VI*, 21.

⁶⁴ Sanchez Candeira: *Castilla y León en el siglo XI*, 226–227.; Lásd jelen munka 63. jegyzetét. „...VIII° kallendas may era M^oL^oXXXI^a. Ego Ferdinandus rex simul cum coniuge mea Sançia regina una cum filiis meis Sançio, Aldeffonso, Garssia, Urraca, Geluira...” *Documentación del monasterio de S. Andrés de Vega de Espinadera hasta 1230*. Ed. Benavides Monje, Irene Victoria. Cuadernos de Filología Clásica. Estudios Latinos, Vol. 22 (2002) Num 1. 69–86. 72. 74.; (Aragóniában és Kasztíliában az ún. pireneusi érárt használták, mely Kr. e. 38. jan. 1-jétől számolt. Szögi László: *Kronológia*. In: Bertényi Iván (szerk.): *A történelem segédtudományai*. Budapest, 1998. 98–110. 103. A pireneusi éráról ld. még Székely Melinda: *Sevil-lai Izidor élete és művei*. In: *A gótok, vandálok és szvévek története*. Szeged 2014. 14. Ezt az oklevelet Salazar y Acha tanulmánya nem említi.

because according to him Stephen was born in 969: the author of Italian descent must have incorporated many different works in his own, and did not dissolve the contradictions.

In Hungarian historiography there are historians who accept either 969 or 975, but there are some, who discard all versions, and build up a further theory. Stephen could marry Gisela about 996. According to an interpretation it is improbable, that he was born in 969 or 975, because if he did, he would get married too late in 996, and would be too old in 1038 when he died.

In my study I give an outline about the difficulties of determining the date of birth of different European rulers – e. g. Charles the Great, Alfonso VI. of Castile and Leon. A conclusion can be deduced from the overview: the exact date of birth of rulers even in Western Europe is not without problems. It is not unprecedented in the medieval Western Europe that a ruler died at the age of 60 or almost 70 years. There is an example for the approximately late marriage too.

I try not only to answer the question when King Saint Stephen was born. I ask the question why different sources give different dates for his birth. If one of the authors was wrong, how his mistake can be explained. I set up a hypothesis how the author of the Chronicle-composition could calculate the date 969 and the authors of the Polish sources the date 975, but there can be arguments against my assumption.

According to the Chronicle of Zagreb the year of birth of Saint Stephen could be put at the second half of the 970s. The above mentioned report of Ransanus that the king was 63 years old when he died has to be considered more seriously.